

Упраўленне па адукацыі Мінскага раённага выканаўчага камітэта
Дзяржаўная ўстанова адукацыі “Калодзішчанская сярэдняя школа”

Міжнародны конкурс праектаў “Беларусь і Кітай: Мост у будучыню”

Намінацыя “Што я ведаю пра Кітай?”

Пазнаваўча-адукацыйны праект

**“Вобразы кветак як сімвалы ментальнасці
ў кітайскай і беларускай паэзіі”**

Аўтар:

Струнеўская Софія Аляксееўна,
вучаніца 11 “А” класа

Калодзішчы, 2019

Мяне завуць Софія. Мне 16 гадоў. Мяне заўжды цікавіла старажытная культура Кітая, асаблівасці літаратуры і светаўспрымання. Кніга паэзіі ў беларускім перакладзе Міколы Мятліцкага “Пад крыламі дракона. Сто паэтаў Кітая”, вобразы прыгожых кветак у вершах натхнілі мяне на глыбокае даследванне. Я вырашыла параўнаць комплекс вобразаў расліннага свету ў паэзіі Беларусі і Кітая, высветліць адрозненне і падабенства значэння.

Кветкавая сімволіка складаецца як адзіная сістэма: кожнай кветцы адпавядае сваё сімвалічнае значэнне. У вобразнай сістэме беларускай і кітайскай паэзіі змястоўная напоўненасць асобных кветкавых вобразаў могуць істотна адрознівацца.

У класічнай лірыцы Кітая **хрызантэма** была ўвасабленнем восені, знакам супрацьстаяння далікатнай прыгажосці суровай зіме. І адначасова гэты яна з’яўляецца *сімвалам супакою і творчасці, адзіноты.*

О **хрызантэма**, восені краса,
Твой горды дух і выгляд пышны твой
Аб тым, якой быць можа прыгажосць,
Гавораць мне...

У кітайскай традыцыі вобраз хрызантэмы злучаны з традыцыйным святам Чуньян, які адзначаўся ў Дзевяты дзень дзевятага месяца па месяцовым календары – час позняй восені, калі паўсюль расцвітаюць хрызантэмы. Аддаючы даніну старажытнаму звычайу, людзі адпраўляліся ў горы, каб атрымліваць асалоду ад хрызантэм, піць віно з гэтых кветак, есці адмысловыя пірожныя “чуньян”, прыгатаваныя таксама з дабаўленнем хрызантэм.

Цвіце **хрызантэма**. І мальва цвіце.
У спрэчцы – духмяней хто з іх?
Час восені. Блізіцца Свята Чуньян...
Паселішчы быццам з карціны. Наўкруг
Барвяныя дрэвы у строях сваіх.

Янь Шу. “Цвіце хрызантэма...” [8, с. 140]

Хрызантэма ўвасабляе для кітайскага паэта радзіму, асабліва калі ён далёка ад яе.

Сучасныя беларускія пісьменнікі таксама выкарыстоўваюць у сваёй творчасці вобраз **хрызантэмы**. Але часцей за ўсё ён нясе ў сабе вобраз жанчыны, для апісання характараў якой немагчыма знайсці “тутэйшую” кветку:

Я ведаю цябе ад **хрызантэм**
І да радзімак, самых патаемных...
Як **хрызантэма**, мокне галава...
Халодны дзень у кожную хвіліну
Цалуе і не кіне цалаваць
Твае пялёсткі, лісце і сцябліну...
Я ведаю, што характараў твайму
Не падабае выгляд местачковы...

Л. Дранько-Майсюк. “Я ведаю цябе ад хрызантэм...” [5, с. 69]

А вось кветкай восені і адначасова сімвалам Беларусі можа лічыцца **верас**. І семантычная сувязь паміж кітайскай **хрызантэмай** і беларускім **верасам** больш відавочная.

Свята хрызантэм у Кітаі выпадае на дзевяты месяц – верасень. Назву ж першага месяца восені некаторыя звязваюць з верасам – асноўным асеннім меданосам, які цвіце ў гэты перыяд. Гэта адно са старажытнейшых найменняў гэтага адрэзка года, якое дайшло да нас з Сярэднявечча. Акрамя таго непераборлівасць расліны ў выбары месца для росту асацыявалася ў нашых продкаў з такімі якасцямі як *цягавітасць*, *непатрабавальнасць* і разам з тым *прыгажосць*. **Магчыма, менавіта гэта прычына паслужыла таму, што за гэтым сімвалам замацаваўся вобраз Радзімы:**

Маўклівае лона радзімы –
задумлівы **верас**.
Вымярзаў і гарэў,
але вырас і пахне...
Яшчэ раз
пакланіся яму,
паклянiся з маленства на вернасць.
Ён твае таямніцы не выдасць...
Толькі **верасу** пальцы
настроць душы тваёй струны.

Д. Бічэль-Загнетава. “Верас” [10, с. 300]

Адным з найболей значных у кітайскай культуры, мастацтве, літаратуры з’яўляецца вобраз **лотаса**. Ён абазначае *чысціню*, *дасканаласць*, *духоўную вытанчанасць*.

Ірдзеюць **лотасы** й голаву хіляць,
Як п’яныя, - іх загайдалі хвалі...

*Сiнь Ці-цзі. “Вярнуўшыся на возера Эху і
пасля выздараўлення напісаў гэ” [3, с. 66]*

Гэта кветка злучана з сімваламі лета, пладавітасцю. Акрамя таго, лотас *увасабляе мінулае, сапраўднае і будучае*, паколькі кожная расліна мае бутоны, кветкі і насенне адначасова.

Сумнае вока стаўка,
крынічкі бязгучныя слёзы.
Любяць глядзецца пагодным днём
у люстра цяністыя лозы.
Расткамі **лотасы** толькі што
праклянуліся з вады –
На парастках вострых ужо сядзяць
маленькія стракозы.

Ян Ванлі. “Маленькі ставок” [8, с. 185]

Лотас – *знак чалавека высакароднага, які вырас з бруду, але ім не запэцканы*.

...Ты пазірні –
У ціне ззяе **лотас**,

І зразумееш:

Сэрца не забрудзіш.

Мэн Хаожань. “Пішу на сцяне келлі настаўніка I” [8, с. 80]

Лотас надзяляецца і рамантычнай сімволікай: "ірваць лотасы" (роўна як і любыя іншыя вадзяныя кветкі) – распаўсюджаны ў народнай песні і любоўнай лірыцы эўфемізм, які азначае растанне ці мару пра сустрэчу з каханай:

Вольна нясе Таосі свае воды,

Не супыняе вечную плынь.

Ды **адрываецца лотаса корань**, –

Лотас сплывае удалячынь.

Помніцца: некалі ў гэтым надрэччы

Мы сустракаліся юнай вясной.

Сёння ж – адзін я лісцё прымінаю,

Ты не ступаеш побач са мной...

Чжоў Баньянь. “Вольна нясе Таосі свае воды...” [8, с. 162]

Аднак у XX ст. семантыка вобраза змянілася. Кветку сталі асацыяваць з *маладой і прыгожай, але небязгрэшнай дзяўчынай*:

Ўсе ап’янела

Смакуюць пах

Майго маладога цела.

А каму ж ў турботу

Адчуць сэрца майго гаркоту?

Лотосе!

Я табе спачуваю.

Мне гаркота сэрца твайго жывая.

Ды праглынуць цябе мушу зранку,

Каб адагнаў ад мяне ліхаманку.

Кан Бай-Цын. “Лотас жаліцца...” [3, с. 72]

У беларускай паэзіі вобраз лотаса нам не сустрэўся, але яго семантыка і мастацкія функцыі суадносны з іншым вобразам – **лілеяй**.

Лілею

млявы

плёс

люляе..

Р. Барадулін. “Матылёк” [2, с. 30]

Згодна з фальклорнымі традыцыямі большасць паэтаў XX ст. увасаблялі ў вобразе лілеі *маладую дзяўчыну, яе маладосць і душэўную чысціню*:

Гэй ты, дзяўчына, **кветка-лілея**,

Вольная птушка сумнай зямліцы!..

Я. Купала. “Гэй ты, дзяўчына, кветка-лілея...” [6, с. 153]

Захавалі гэту традыцыю і сучасныя беларускія паэты:

Непрыгожых жанчын не бывае.

Паглядзі –

Вунь насустрач ідзе
Сарамяжліва-
Снегавая,
Як лілея на ціхай вадзе...

Г. Бураўкін. “Непрыгожых жанчын не бывае...” [4, с. 360]

Не менш значны ў кітайскай літаратуры вобраз архідзі (**кветка вясны**), якая ўвасабляе *пышнасьць, добразычлівасьць і раскошу*.

... Сярод адмысловых музыкаў
такіх не знайсці,
Каб пелі, як вецер,
самотную песню сваю.
На дне маёй чашы
пялёсткі лясных хрызонтэм,
Цвітуць архідзі –
мае! – у цяснінах між гор.
О, як бы жадаў я
падацца на пошук паэм
Сюды, дзе красуе
вясны найзырчэйшы узор!

Цзо Сы. “Пустэльніка ў горы падаўся праведаць здаля” [8, с. 29]

Каханне, прыгажосць і жаночае абаянне:

Калі б і летам, і зімой
Квітнелі архідзі,
Няўжо б нам гэтак прыгажосць
зачаравала вочы?
Цвіценне пышных архідзі
у лесе ўсё чаруе...

Чэнь Цзыан. “Усхваляваны сустрэчай” [8, с. 77]

адзіноту творцы:

Сумуе ў садзе дрогкім
архідэя,
Стары пад ветрам стогне
мандарын.
І чалавек
з самоты уздыхае.
Бляск свечкі.
У пакоі ён адзін.

Сяо Цзыфань. “Пазіраю на восеньскі месяц” [8, с. 68]

Пралеска – адпаведнік архідзі і яскравы **сімвал вясны** для беларусаў, што мае *далікатную, някідкую красу*.

Дзе-нідзе глянула нясмелая
Пралеска вочкамі на божы двор, -
Людскіх слёз кветка сіня-белая
Шукае сонца днём, а ночкай зор...

Я. Купала. “Праталіны” [7, с. 162]

Я **пралесак** блакітных сягоння нарву

І вянкамі цябе прыбярु...

Н. Гілевіч “Я пралесак блакітных сягоння нарву..” [9, с. 47]

... Але не прыйдзеш ты з пучком **пралесак**, -

З юнацкага майго не прыйдзеш лесу.

А. Русеўкі “Красавік” [11, с. 240]

З вобразам жанчыны паэты Кітая часцей за ўсё звязваюць кветку **півоню**, якая сімвалізуе багацце, шляхетнасць і дабрабыт.

На **півоні** расы іскрына,

Бы заплакала ўсё адно.

Сарвала яе дзяўчына

І паставіла на акно.

Ад святлыні жмурачы вочы,

Кажа суджанаму яна:

“Прыгажэй што – пагляд дзявочы

Ці півоня – жывая вясна?..”

Чжань Сянь. “На півоні расы іскрына..” [8, с. 139]

У кітайскіх казках, калі герой дасягае вяршыні багацця і магутнасці, то ён абавязкова саджае ў сваіх садах **півоні**, якія чатыры разы на дню змяняюць колер. Як дэкаратыўная расліна гэта кветка культывуецца ў Кітаі ўжо больш за 1500 гадоў і з'яўляецца такой жа любімай нацыянальнай раслінай, як **хрызантэма ці лотас**.

Па сімвалічнай напоўненасці і колеравай гаме ў беларускай літаратуры з вобразам **півоні** можна параўнацца толькі **мак**, які з'яўляецца сімвалам урадлівасці і ўвасабляе таксама *забыццё і шчасце, знак дабрабыту і пагаднення, а таксама заступніцтва і суцяшэння*.

Прыйдзі ты ка мне, сагрэй ты мяне,

Абымі ты мяне, як друг мілы,

Пасей на душы мне долеякі **мак**,

А на сэрцы – пшанічку кахання!

Каб доля, **як мак цвіце**, зацвіла,

Каб каханне расло, як пшанічка...

Я. Купала. “Вяснянка” [7, с. 172]

А паколькі ў кожнай з кветак маку ўтрымоўваецца каля 30 000 зерняў, у старажытных славян расліна лічыцца сімвалам *жанчыны, шлюбу і ўрадлівасці*. Вось і цвілі нашы дзяўчаты, што макау цвет:

Наталька ў вёсцы між сваімі

Найпрыгажэйшаю была,

Грудзямі, шчочкамі, вачыма,

Як мак, між **макамі** цвіла...

Я. Купала. “Магіла льва” [7, с. 181]

... **Макам** ірдзела жанчына,

А гэта вышэй тлумачэння.

Р. Баравікова “Мак” [1, с. 58]

Так я прыйшла да высновы, што пры трактоўцы вобразаў **хрызантэмы і верасу, архідэі і пралескі, півоні і маку** адрозненні абумоўлены ландшафтнымі, ментальнымі, культурнымі і моўнымі фактарамі. Пры гэтым сімвалы суадносяцца па порах года, але беларускія вобразы кветак нясуць ў сабе семантыку *далікатнасці і сціпласці*, а кітайскія – *пышнасці і раскошы*.

Пранікненне вобраза хрызантэмы ў беларускую літаратуру тлумачыцца актывізацыяй прамых кантактаў паміж прадстаўнікамі беларускай і кітайскай літаратуры.

Уласцівыя двум народам вобразы **лотасу і лілеі** суадносяцца па сваёй семантыцы і ў беларускай і ў кітайскай літаратуры: для іх характэрны сакральны сэнс, а таксама значэнне, *звязанае з жаночым пачаткам*.

Прыгажосць (асабліва жаночую), духоўную дасканаласць, прыродную нявіннасць, чароўнае блаславенне, вясну, маладосць, дабрыню, хуткаплыннасць жыцця – усё гэта ў паэзіі сімвалізуюць кветкі. Кветка – лаканічны знак прыроды, бязмежнасці яе дасканаласці, эмблема кругаўвароту – нараджэння, жыцця, смерці і адраджэння.

У найбольш агульным сэнсе кветкі звязваюцца з надзеяй, адраджэннем, выратаваннем асобнага індывіда і свету ў цэлым, што гарантуе працяг жыцця на планеце Зямля.

Літаратура

1. Баравікова, Р. Рамонкавы бераг. Слухаю сэрца / Р. Баравікова. – Мінск : Выдавецкі дом “Звязда”, 2013. – 175 с.
2. Барадулін, Р. Трэба дома бываць часцей... / Р. Барадулін. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1993. – 351 с.
3. Барадулін, Р. Гуканне паэзіі Усходу / Р. Барадулін. – Мінск: Рымска-каталіцкая парафія св. Сымона і св. Алены, 2007. – 311 с.
4. Бураўкін, Г. Выбранае / Г. Бураўкін. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1998. – 382 с.
5. Дранько-Майсюк, Л. Акропаль / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1994. – 190 с.
6. Купала, Я. Вершы / Я. Купала. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1988. – 270 с.
7. Купала, Я. Родныя вобразы / Я. Купала, Я. Колас. – Мінск : Юнацтва, 1997. – 351 с.
8. Мятліцкі, М.М. Пад крыламі дракона. Сто паэтаў Кітая / М.М. Мятліцкі. – Мінск : Выдавецкі дом “Звязда”, 2012. – 278 с.
9. Панчанка, П. Збор твораў у чатырох тамах / П. Панчанка. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1981. – Т. 1 – 366 с.
10. Сповідзь калосся. Беларуская паэзія другой паловы XX стагоддзя / склад. А.І. Бельскі, Ул. А. Дзіско. – Мінск : Беларусь, 1997. – 335 с.
11. Сямнаццаць песень. Зборнік паэзіі / склад. Я. Сіпакоў. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя, 1997. – 479 с.
12. Танк, М. Мой каўчэг / М. Танк. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1994. – 207 с.